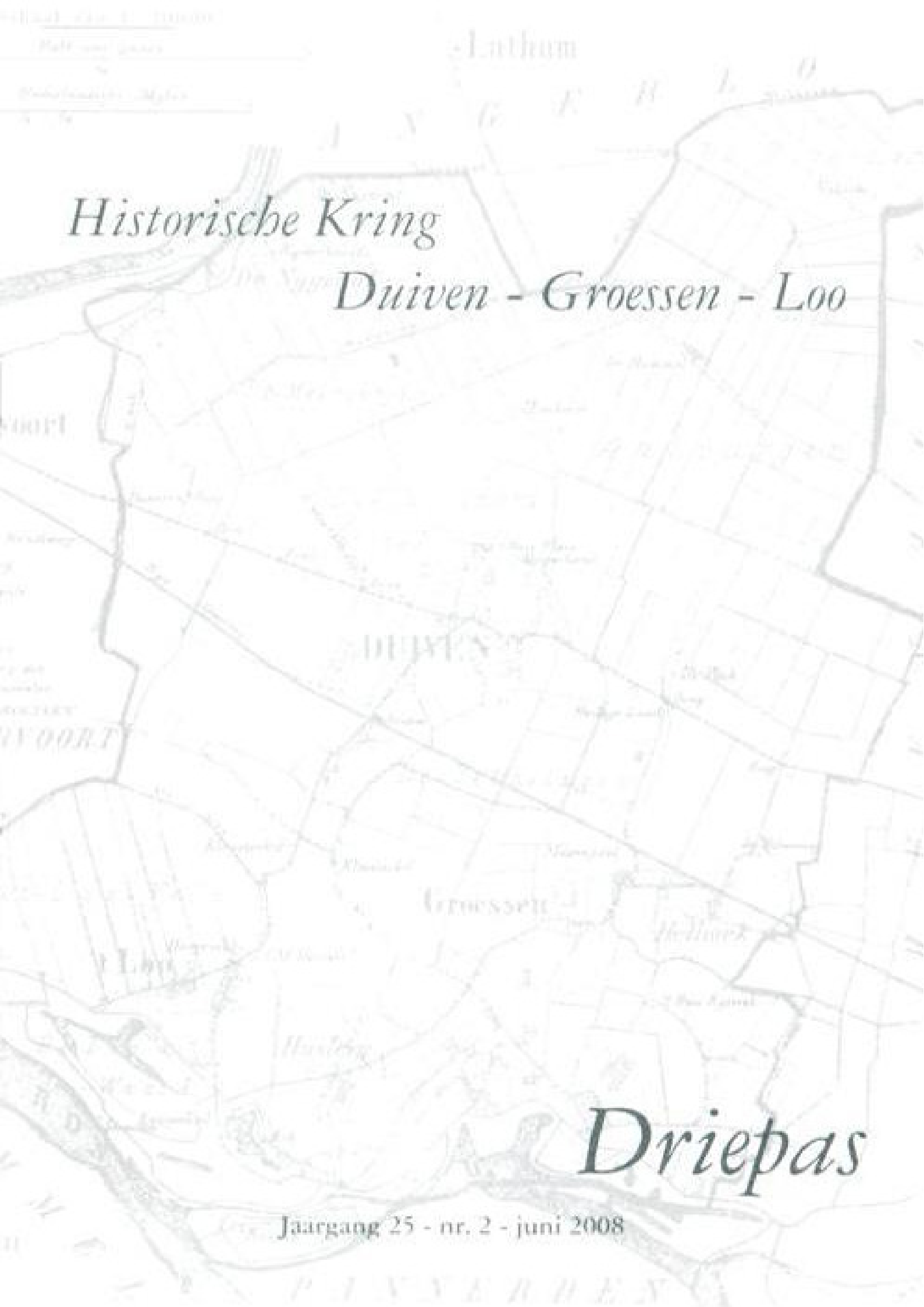

A detailed historical map of the Duiven - Groessen - Loo region. The map shows a network of roads, rivers, and land parcels. Key locations labeled include Lathum at the top, Duiven in the center, Groessen in the lower center, and Loo in the bottom left. The map is oriented with North at the top. The title 'Historische Kring' is written in a large, elegant script font across the upper left portion of the map.

Historische Kring

Duiven - Groessen - Loo

Driepas

Jaargang 25 - nr. 2 - juni 2008

COLOFON

DRIEPAS

verenigingsblad van de Historische Kring Duiven-Groessen-Loo
verschijnt drie à vier maal per jaar. Looze nummers € 2,50.

Redactie

W.F.W.M. van Heugten

Th.M.J. Joudes

M.M. Reichholz

Bestuur Historische Kring

H.F. Degen, secretaris (Duiven)

W.F.W.M. van Heugten, voorzitter (Duiven)

G.H. van Hinen (Zevenaar)

T. Koop, penningmeester (Duiven)

e-mailadressen

Th.M.J. Joudes@hcr.nl of

schiedkundig@hcr.nl

Secretariaat: Eilandplein 302, 6922 ER DUIVEN

Rabobank Duiven, rek.nr. 31.53.07.484

Postbank, rek.nr. 49.23.697

t.v.v. penningmeester Historische Kring, Duiven

Het lidmaatschap van de Historische Kring kost € 15,- per jaar;

het partner- of gezinslidmaatschap € 5,20 extra per jaar.

Een abonnement op alleen DRIEPAS kost € 6,50 per jaar.

Leden en abonnees buiten de gemeenten Duiven, Zevenaar en Westervoort betalen
€ 3,50 extra als bijdrage in de verzend- en portokosten.

Opzeggen van lidmaatschap of abonnement uitsluitend schriftelijk vóór

1 december van het lopende jaar.

Uit de uitgave mag niets worden overgenomen zonder schriftelijke toestemming
vooraf en zonder bronvermelding.

ISSN: 0921-5549

DRIEPAS is een begrip uit de bouwkunst:
drie elkaar snijdende cirkels die samen een
driehoek vormen; veelvuldig toegepast in
gotische kerkvensters.

In godsdienstige zin symboliseert het de
Drie-eenheid, hier in profane zin gebruikt
als symbool voor de samenwerking van de
kerkdorpen Duiven, Groessen en 't Loo.

INHOUD

RIJKSWEG 15	26
W.F.W.M. van Heugten	
GESCHIEDENIS VAN DE MONUMENTENPROCEDURE	34
Redactie	
TAPPERS VAN TOEN	37
Werkgroep Genealogie	
300 JAAR PANNERDENSCH KANAAL (vervolg)	44
E. van Hemmen	
VERENIGINGSNIEUWS	49

Het zoveelste kleine boerderijtje is uit het straatbeeld van Duiven verdwenen. Als alle inspanningen zo'n pand te behouden vergeefs zijn geweest, kan helaas niet veel meer gedaan worden dan zo goed mogelijk de zaak documenteren. De leden van de altijd actieve werkgroep Genealogie verzamelen en documenteren ook. Op basis van hun gegevens is een artikel over de tappers in Duiven, Groessen en Loo ontstaan. Tenslotte krijgt u nog een wijds gezicht op de toekomstmogelijkheden voor de cultuurhistorie van ons rivierenland. Wij wensen u zomers leesgenot.

Redactie

De geschiedenis van een bijzondere boerderij

Begin april 2008 werd de karakteristieke boerderij aan de Rijksweg nummer 15 gesloopt. Kort tevoren had de familie Rebergen het pand verlaten; zij hadden zich in de periode sinds maart 2007 ingezet om zowel het pand zelf maar ook de theaterfunctie te handhaven. Tevergeefs. Op 1 april verschenen de sloopmachines en enkele dagen later was de plek onberkenbaar. Kort tevoren hadden enkele leden van de Historische Kring Duiven-Groessen-Loo de boerderij opgemeten en gefotografeerd. De bijgebouwen waren toen al grotendeels gesloopt en daardoor kreeg men een beter zicht op dit fraaie voorbeeld van een Liemerse boerderij (zie foto 1), die net geen drie eeuwen oud is geworden.

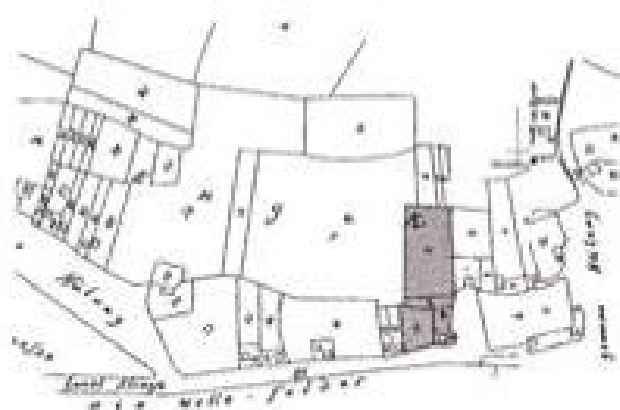
Foto 1 Rijksweg 15 van de zuidzijde bekeken (foto H.F. Degen, 2008).

De boerderij van Mulder, zoals die bij de oudere inwoners van Duiven bekend was, ook wel sedert 1994 *De Koeiencur* genaamd, behoorde tot de oudste panden in de gemeente Duiven. De muurankers gaven het jaartal 1711 aan. Op de Ambtsatlas van 1735 staat al een huis aangeven op het perceel hoek Rijksweg

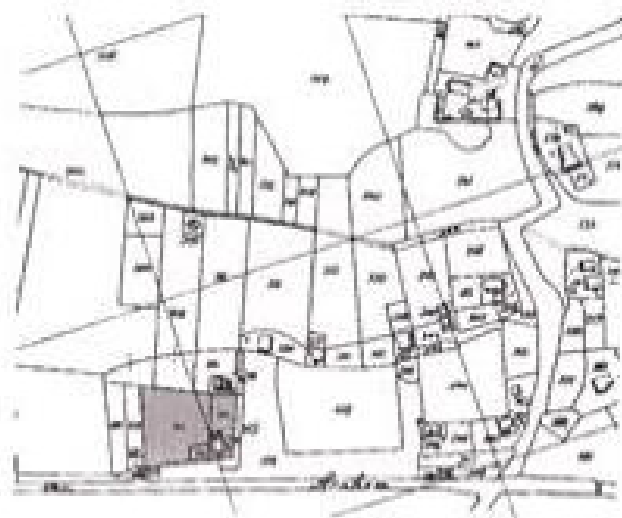
en De Steeg. Volgens het register bij de Ambtsatlas⁽¹⁾ was de boerderij op Kaart 38 nr.10 met de aangrenzende percelen 7,8,9 en 11 toentertijd eigendom van de weduwe Albert Behrendts en erven. Opmerkelijk is dat er sprake is van een eerder afgebrande boerderij op nr. 7.

Ligging

De ligging leek sterk op die van het boerderijtje van Borgers dat in de jaren '80 moest wijken voor het parkeerterrein van Intratuin. De onlangs afgebroken boerderij was eveneens hoog gelegen op een pol. Naar het noorden toe lag de hoge rug van de Hogeweg. De heer Mulder, die in de boerderij werd geboren en thans in de bungalow er achter woont, herinnert zich dat de boerderij tijdens de overstroming van 1926 was droog gebleven; wel was het water dichtbij gekomen.

1735: De grijsgekleurde percelen behoorden toe aan de weduwe Behrendts. De Land Straat kennen we tegenwoordig als Rijksweg (kaartfragment uit de Atlas van het Ambt Liemers).

1832: De grijsgekleurde percelen zijn eigendom van de weduwe Van Huet (kaartfragment uit de Kadastrale Atlas).

Bouwgeschiedenis

De boerderij behoorde qua grootte en bouwstijl tot de middelgrote Liemerse hallenhuizen. Het grondplan van het gebouw inclusief het bedrijfsgedeelte was niet rechthoekig. Zo was de voormuur 13,70 m lang terwijl de achtergevel (met inrijpoort) 12,50 m mat. De totale lengte bedroeg ongeveer 18,60 m. De basis van dit hallenhuis werd gevormd door drie zware eikenhouten gebinten.

Het wolfsdak met zijn typisch 'afgewolfde' dakschilden was van boven met riet gedekt en onder met een negental rijen pannen. De oorspronkelijke gordings en daksporen waren nog aanwezig. Opvallend waren de samengebonden rieten *toef-*

jes op de beide uiteinde van de nok. Het dak van het woongedeelte was opgewipt om meer wooncomfort te krijgen.

De bakstenen achtergevel met de grote inrijdeur was nog grotendeels oorspronkelijk en toonde de evenwichtige verhoudingen die zo kenmerkend zijn voor de landelijke bouwkunst in de Liemers.

Foto 2 Rijksweg 15 van de noordzijde. Opmerkelijk is dat het bedrijfs gedeelte (links) harmonieuzer is dan het woongedeelte (foto W.F.W.M. van Hengten, 2008).

Opvallend is een groot kwalitatief en esthetisch-bouwkundig verschil tussen het achterhuis met deel en het woongedeelte. Vergelijk foto 2. Met name het linker gedeelte (links van de berk) is harmonieus in vergelijking met het rechter (woon)gedeelte.

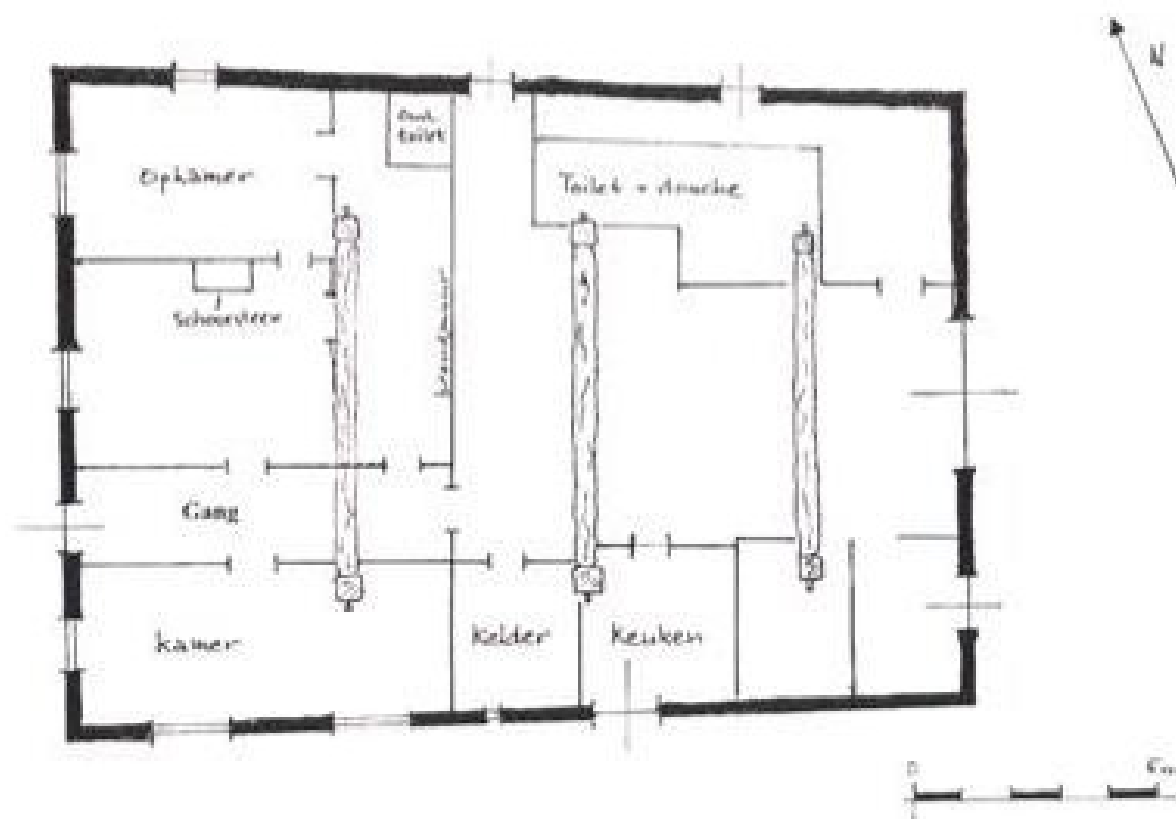
Het lijkt er op dat het bedrijfs gedeelte nog grotendeels origineel is, het woon-gedeelte daarentegen verstoord.

In de loop van de tijd is vooral de indeling van het woongedeelte sterk gewijzigd. Als in veel Liemerse boerderijen liep er een gang door het voorhuis van de voor-deur tot de deel. Links en rechts ervan lagen de woonvertrekken. Deze structuur was nog goed herkenbaar.

In of beter onder het woongedeelte waren volgens mededeling van de heer Mulder drie kelders: een voor aardappelen, een voor kolen en een voor de weck, de

inmaak. Ook moet er in de noordwestelijke hoek (zie plattegrond) een opkamer zijn geweest met daaronder een gewelfde kelder. Deze moeten in de loop der tijden zijn verdwenen; van een opstapje naar een hoger gelegen opkamer was niets meer te bespeuren. De aanwezige, dwarsgeplaatste schoorsteen in het vertrek naast de gang wees erop dat daar de oorspronkelijke keuken is geweest.

Grondplan Rijksweg 15 Duiven

N.B. Alleen de deuren en grotere ramen zijn aangegeven!

opgetrokken: schets van 1947
(L. van der Vliet)

Om meer woongerief te krijgen moet het dak boven de opkamer en de kamer zijn opgetild. Vermoedelijk is dat later nog eens gebeurd. Dat is af te leiden uit de positie van de latere keuken aan de zuidkant van de deel toen dit bedrijfsge-deelte aan belang inboette. Ook voor die keuken werd het dak opgetild.

Tot in de jaren zestig van de 20ste eeuw was de deel met aangrenzende ruimten het centrum van het bedrijf; daar werd oorspronkelijk op een lemen vloer het graan gedorst en waren links en rechts onder de hilden varkenshokken, 'n paardenstal en andere hokken. Op de hoge zolders werd het hooi opgeslagen. Men reed de hooiwagens door de grote inrijdeur naar binnen en vandaar werd het hooi opgestoken, soms wel tot aan de hanenbalken toe⁽²⁾.

De meeste oude boerderijen in de Liemers zijn zogenaamde hallenhuizen, gedekt met wolfsdaken. Hallenhuizen komen voornamelijk in Oost-Nederland en het aangrenzende Duitsland voor. Ze hebben een driehoekig grondplan waarbij ankerbalkgebinten de dragende elementen vormen voor een dak met aan de voor- en achterkant aflopende dakschelden, een zogenaamd wolfsdak. Een bijzonderheid voor de westelijke Achterhoek en de Liemers zou de plaatsing zijn van de lange schoorsteen opzij van de nok.

De zogenaamde T-huizen of dwarshuizen met een woonhuis dwars voor het bedrijfsgedeelte in de vorm van een hallenhuis, is vanuit het westelijke rivierengebied in zwang gekomen. Ook een tussenform tussen T-huis en hallenhuis, het zogenaamde L-huis of krukhuis treffen we in de gemeente Duiven aan.

De boerderijen lagen (en liggen) bijna steeds met de grote inrijdeur naar de straat zodat men gemakkelijk met wagens in- en uit kon rijden. In een groot aantal gevallen lag het voorhuis, het woongedeelte hoger dan de deel.

Nadat de aard van het boerenbedrijf veranderd was, werden verschillende nieuwe vertrekken gerealiseerd, o.a. douche en toilet, de keuken werd naar hier verplaatst. Het open karakter van het bedrijfsgedeelte verdween daarmee.

Korte bewoningsgeschiedenis

Volgens het Kleefs Kadaster uit 1735, waarvan één van de vier nog bestaande Liemerse Ambtsatlassen zich in het streekarchivariaat bevindt, hadden in dat jaar de weduwe van een zekere Albert Behrendts en erfgenamen huis en erf met aanpalende percelen in eigendom (zie eerste kaart). In de 19e eeuw blijkt de familie Van Huet(h) eigenaar te zijn. Door het huwelijk van dochter Anna van Huet in 1827 met Hermanus Sanders geraakt de familienaam Sanders verbonden aan de boerderij. Hun dochter Anna Sanders huwt in 1911 met Gerhardus Hendricus Mulder, die zich (pas) in 1939 eigenaar van huis, erf en schuren mag noemen. In het jaar 1993 verwerft de gemeente Duiven de grond met de opstallen, waarna vrij snel leden van de familie Rebergen als een vorm van anti-kraakwacht de "tijdelijke" bewoners worden. Zij zien daar kansen voor hun theaterideeën en organiseren een aantal zomerfestivals onder de naam *Koeioneur*. Eind maart 2008 verlaat de familie Rebergen de historische boerderij.

Triest einde

In de afgelopen 25 jaar heeft er een ware kaalslag gewoed onder de oude boerderijen in de gemeente Duiven. En niet alleen daar. De kalenders met tekeningen van oude monumenten en situaties, die de Historische Kring in de jaren '80

en '90 van de vorige eeuw uitgaaf en die in 2005 in het Schetsboek gebundeld werden, leggen daarvan op een pijnlijke en gênante manier getuigenis af.

In het speciale boerderijennummer van Driepas, dat in september 2003 verscheen⁽¹⁾, werd opgemerkt dat in heel de gemeente Duiven bijna uitsluitend grote T-huizen op de Monumentenlijst voorkomen. Bij de in totaal vijf boerderijen met een monumentenstatus is er slechts één die als representant voor het groot aantal kleine of middelgrote hallenhuizen (zoals Rijksweg 15) kan gelden; daglonershuisjes komen in 't geheel niet op de lijst voor. En dat terwijl het aantal grote boerderijen beduidend kleiner is geweest dan het aantal middelgrote en kleine boerderijen waarvan Rijksweg 15 een voorbeeld was. Het feit dat op de monumentenlijst dus bijna alleen maar grote T-boerderijen voorkomen en geen enkele kleine, doet geen recht aan de historische werkelijkheid.

In dat DRIEPAS nummer werd tevens een oproep gedaan de weinige kleine of middelgrote boerderijen die er nog zijn eens kritisch te bekijken. Misschien is er een nieuwe functie aan te geven en op deze manier kunnen ze bewaard blijven. De aandacht werd in 2003 gevestigd op de boerderij aan Rijksweg 15 als een geschikte kandidaat. Aan deze kleine typische Liemerse boerderij – aldus de oproep in 2003 – zou bijvoorbeeld een nieuwe culturele functie (theater-boerderij, thuisbasis Historische Kring, een heemtuin) gegeven kunnen worden. En daarmee de herinnering aan het vroegere Duiven levend houden. Maar die oproep werd blijkbaar aan dovemans oren gericht.

W.F.W.M. van Heugten, Duiven

NOTEN:

- (1) A.W.A. Bruins, *Atlas van het Aand Liermer*, Zevenaar 1999.
- (2) Een uitvoerige lijst van bouwkundige termen is ook opgenomen in H. Kroesenbrink (red): *Oude Boerderijen in Achterhoek en Limburg* (Enschede, 1983), p.161.
- (3) W.F.W.M. van Heugten en M.P.J. Biemans - van Dongen: 'Historische boerderijen in de gemeente Duiven', in *DRIEPAS*, jrg. 20 (2003), p. 25-55.
- (4) ook getaaldpleegd: A.W.A. Bruins, *Huizenrijen in de kuststreekse gemeente Duiven van 1832 tot 1952*, Zevenaar 2003.

BIJLAGE 1

Overzicht van de beschikbare kadastrale gegevens

Kleefs Kadaster 1735, folio 38:

- perceel 7, bouwland, Wittwe Albert Behrendts & Erben
- perceel 8, boomgaard, idem
- perceel 9, tuin, idem
- perceel 10, stede en boomgaard, idem
- perceel 11, weiland, idem.

Kadastrale Atlas 1832⁰⁰:

- art. 77 de weduwe Hermanus van Huet(h): perceel A325, huis en erf, in 1871 verkoop aan art. 384 en 385. Overige eigendommen: A323, bouwland, A324, tuin, A326, boomgaard.
- art. 384 Anna van Huet, vrouw van Peter Sanders, landman te Duiven: A645, huis en erf, in 1855 van art. 97 (is vermoedelijk fout, zal art. 77 zijn), in 1871 hermeten wordt A707, huis en erf, in 1879 verkoop aan art. 652.
- art. 385 Jan van Huet, arbeider te Duiven, en Theodorus van Huet en verdere erfgenamen: A646, huis en erf, in 1855 van art. 77, in 1875 verkoop aan art. 607.
- art. 607 Johannes Antonius van Huet, arbeider te Duiven: A646 (was A325), huis en erf, in 1875 van art. 385, in 1900 bijbouw en vereniging wordt A919, in 1912 verkoop aan art. 948.
- art. 652 Hermanus Sanders, voerman te Duiven: A707 (was A325), huis en erf, in 1879 van art. 384, in 1899 bijbouw schuurberg, wordt *De Eng* A920, in 1907 scheiding naar art. 948.
- art. 948 NN
- art. 1179 Gerhardus Hendricus Mulder, landbouwer te Duiven: A1031, huis, schuren en erf, in 1939 van art. 948, in 1970 vereniging wordt A1512 aan de Rijksweg.

BIJLAGE 2

Parenteel van Hermanus van Huet

1 Hermanus van Huet is geboren in Duiven. Hermanus is overleden in Duiven. Hermanus trouwde met Gerarda van Noolj. Gerarda is geboren in Duiven. Gerarda is overleden in Duiven.

Kind van Hermanus en Gerarda:

- 1 Anna van Huet, geboren in 1800 in Duiven. Volgt 1.1.

1.1 Anna van Huet is geboren in 1800 in Duiven, dochter van Hermanus van Huet en Gerarda van Nooij. Anna is overleden op 15-01-1878 in Duiven, 78 jaar oud. Anna trouwde, 27 jaar oud, op 11-06-1827 in Duiven met Petrus Sanders, 24 jaar oud. Petrus is geboren in 1803 in Duiven. Petrus is overleden in Duiven.

Kinderen van Anna en Petrus:

- 1 Hermanus Sanders, geboren op 19-03-1829 in Duiven. Volgt 1.1.1.
- 2 Gerarda Theodora Sanders, geboren op 29-02-1832 in Duiven. Gerarda is overleden op 01-07-1907 in Duiven, 75 jaar oud.
- 3 Hendrina Bernardina Sanders, geboren op 01-08-1842 in Duiven. Hendrina is overleden op 24-05-1856 in Duiven, 13 jaar oud.

1.1.1 Hermanus Sanders is geboren op 19-03-1829 in Duiven, zoon van Petrus Sanders en Anna van Huet. Hermanus is overleden op 05-02-1906 in Duiven, 76 jaar oud. Hermanus trouwde, 38 jaar oud, op 19-10-1867 in Duiven met Theodora Catarina Christina Theben, 23 jaar oud. Theodora is geboren op 17-09-1844 in Duiven. Theodora is overleden op 10-05-1909 in Duiven, 64 jaar oud.

Kinderen van Hermanus en Theodora:

- 1 Anna Sibilla Sanders, geboren op 04-11-1867 in Duiven. Anna is overleden op 12-03-1938 in Duiven, 70 jaar oud.
- 2 Petrus Adrianus Sanders, geboren op 21-01-1869 in Duiven. Petrus is overleden op 05-03-1889 in Duiven, 20 jaar oud.
- 3 Johannes Arnoldus Sanders, geboren op 29-06-1870 in Duiven. Johannes is overleden op 20-07-1887 in Duiven, 17 jaar oud.
- 4 Bernardus Theodorus Josephus Sanders, geboren op 18-03-1872 in Duiven. Bernardus is overleden op 01-10-1898 in Duiven, 26 jaar oud.
- 5 Hermanus Franciscus Sanders, geboren op 03-12-1873 in Duiven. Hermanus is overleden op 29-01-1874 in Duiven, 1 maand oud.
- 6 Hermanus Josephus Sanders, geboren op 18-03-1875 in Duiven. Hermanus is overleden op 07-07-1876 in Duiven, 1 jaar oud.
- 7 Hermanus Antonius Sanders, geboren op 16-05-1878 in Duiven. Hermanus is overleden op 26-04-1911 in Duiven, 32 jaar oud.
- 8 Anna Maria Theodora Sanders, geboren op 30-12-1880 in Duiven. Volgt 1.1.1.1.
- 9 Theodorus Arnoldus Sanders, geboren op 11-06-1883 in Duiven. Theodorus is overleden op 09-03-1884 in Duiven, 8 maanden oud.
- 10 Maria Theodora Sanders, geboren op 10-08-1884 in Duiven. Maria is overleden in Duiven.
- 11 Theodora Maria Sanders, geboren op 13-01-1887 in Duiven. Theodora is overleden op 08-02-1888 in Duiven, 1 jaar oud.

1.1.1.1 Anna Maria Theodora Sanders is geboren op 30-12-1880 in Duiven, dochter van Hermanus Sanders en Theodora Catarina Christina Theben. Anna is overleden in 1959 in Duiven, 79 jaar oud. Anna trouwde, 30 jaar oud, op 28-11-1911 in Duiven met Gerardus Hendrikus Mulder, 27 jaar oud. Gerardus is geboren op 13-12-1883 in Duiven. Gerardus is overleden op 02-03-1973 in Duiven, 89 jaar oud.

Rijksweg 15

In de periode augustus-september 2007 kwam de boerderij aan Rijksweg 15, in de laatste jaren meestal aangeduid als de Koeiëneur, uitgebreid in het nieuws. De gemeenteraden laaiden hoog op rond pogingen boerderij en theaterfunctie te behouden. Geregeld werd de vraag gesteld of de boerderij een monumentstatus had, en zo nee, of misschien plaatsing op de monumentenlijst toch nog mogelijk was. Op beide vragen was het antwoord belaaft ontkennend

Eerste poging tot plaatsing

Voor de buitenwacht is het nauwelijks bekend dat er de nodige pogingen zijn geweest deze typische Liemerse boerderij te behouden. Daarvoor moeten we terug naar 1992. In dat jaar droeg de Gemeentelijke Monumentencommissie (zie toelichting onderaan) de boerderij - toen nog bezit van de heer G.H.M. Mulder - samen met nog elf panden voor ter plaatsing op de gemeentelijke monumentenlijst (brief d.d. 27 april 1992)¹⁾. Dit geschiedde op basis van bestaande beschrijvingen en aanvullende adviezen opgesteld door het Monumenten Adviesbureau te Nijmegen. Het College van B&W besliste positief op 30 juni 1992, dat wil zeggen: zij nam het advies van de Gemeentelijke Monumentencommissie over. Deze beslissing werd in een brief d.d. 2 juli 1992 aan de verschillende eigenaren medegedeeld. Dat veroorzaakt een aantal bezwaarschriften, w.o. ook een van de eigenaar, de heer Mulder.

Negen bezwaarschriften werden op 27 augustus 1992 behandeld door de Commissie Bezwaarschriften. Deze kwam maanden later (op 18 november 1992!) weliswaar tot de bevinding dat de aangevoerde bezwaren ongegrond waren maar dat de beslissing van B&W van 30 juni toch op formele gronden diende te worden ingetrokken. Er was namelijk sprake van een overschrijding van de termijn waarbinnen een beslissing moest worden genomen en bovendien waren de eigenaren niet gehoord. Daarom gaf de Bezwarencommissie aan dat de procedure opnieuw gedaan moest worden.

... en een tweede!

Het College nam dit oordeel over. De Monumentencommissie deed haar werk opnieuw, schaafde o.a. nog wat aan de beschrijvingen en adviezen. In september

1993 (brief d.d. 13 september 1993) werd wederom plaatsing voorgesteld, ook van Rijksweg 15 dat inmiddels gemeentelijk eigendom was geworden. Er is een bevestiging van het College dat de brief van de Monumentencommissie van 13 september 1993 inderdaad is ontvangen (brief d.d. 22 oktober 1993), maar daarna wordt de kwestie wat Rijksweg 15 betreft minder duidelijker. De eigenaren werden vervolgens door het College uitgenodigd voor een hoorzitting op 3 februari 1994, inclusief degenen die in 1992 bezwaar gemaakt had, behalve - en dat is opmerkelijk - de gemeente Duiven, de nieuwe eigenaresse van Rijksweg 15. In de processen-verbaal van die hoorzitting wordt gesproken van een voornemen van het College tot plaatsing op de gemeentelijke monumentenlijst. Daarna volgde inderdaad plaatsing van de andere panden zoals uit de brieven aan de eigenaren d.d. 26 april 1994 blijkt. Over een eventuele monumentenstatus van Rijksweg 15 wordt echter met geen woord gerept.

In het jaarverslag van de Gemeentelijke Monumentencommissie over 1992 én in dat over 1993 staat dat Rijksweg 15 met een positief advies voor plaatsing is voorgedragen. In het gecombineerde jaarverslag 1994-1995-1996 staat, dat ondanks een positief advies o.a. Rijksweg 15 niet is geplaatst. Naar de redenen kunnen we anno 2008 alleen maar gissen. Vermoedelijk, maar dus niet zeker, heeft de gemeente gewoonweg de termijn waarbinnen een beslissing over Rijksweg 15 genomen moet worden laten verlopen. In zo'n geval betekent géén beslissing niet-plaatsing. Er is van geen enkele zijde protest tegen deze gang van zaken aangetekend.

Hoe het verder ging...

In de jaren die volgden werd duidelijk dat de Gemeente aan de Rijksweg 15, groot ca. 1 ha – hoe kan het anders! – woningbouw wilde realiseren. Dit ten koste van de boerderij. Bovendien werden de plannen financieel gekoppeld aan die voor het Horsterpark en de voormalige kinderboerderij De Vergert. Zo diende de plannen aan Rijksweg 15 met een positief saldo van ca. € 360.000 de tekorten van het Horsterpark-project aan te zuiveren. Het Raadsbesluit over deze gecombineerde plannen werd op 26 september 2005 genomen. Pas in februari 2006 werd een realisatieovereenkomst gesloten met de commerciële projectontwikkelaar Vivare⁽²⁾. Daarmee leek het einde van de boerderij bezegeld.

Toch leek er toch nog een kans te zijn. Een jaar later namelijk, in maart 2007, meldde de projectontwikkelaar dat hij niet aan de verplichtingen kon of wilde vol-

doen⁽³⁾. Voor de familie Rebergen, die al sinds 1994 als een soort antikraakwacht het huis bewoonde, betekende dit dat er misschien toch een mogelijkheid was de woning te bewaren en ook de theaterfunctie overeind te houden. Na contact met wethouder N. Verlaan werden alternatieve plannen ontwikkeld samen met een architect; een eigen projectontwikkelaar mocht er niet bij betrokken worden. Deze plannen werden in de loop van de zomer van 2007 gepresenteerd en lieten zien dat er wel degelijk ruimte – ook financieel – was om naast het beoogde aantal woningen tevens de boerderij te handhaven en te restaureren. Ook de meeropbrengst voor het Horsterpark bleek in dit plan gegarandeerd. Maar toch besliste de Dui-vense Raad op 24 september 2007 anders: het oude plan zou in afgeslankte vorm – dus zonder boerderij en met 36 i.p.v. 48 woningen – gerealiseerd worden. Begin april 2008 werd de boerderij aan Rijksweg 15 gesloopt en het terrein bouw-rijp gemaakt.

Redactie

Toelichting

Sedert begin 1987 is in Duiven als een der eerste Liemerse gemeenten een gemeentelijke mo-numentencommissie ingesteld en geïnstalleerd. Deze commissie kreeg als taak gevraagd en ongevraagd het College te adviseren in monumentenaangelegenheden. De commissie bestaat uit vijf deskundige leden (en één ambtelijk secretaris), die in hun oordeel louter met cultuur-historische aspecten rekening dienden te houden. In overeenstemming met het raadsvoorstel van 17 maart 1987 moest de commissie bestaan uit: een restauratie-architect, een monu-mentendeskundige van het Gelders Genootschap, een technisch ambtenaar van de Dienst Ge-meentewerken, en twee vertegenwoordigers van en uit de plaatselijke bevolking, voor te dragen door de Historische Kring Duiven-Groessen-Loo⁽⁴⁾.

NOTEN:

- (1) Alle genoemde brieven en andere stukken bevinden zich in het archief van de (nu inmiddels voormalige) monu-mentencommissie van de gemeente Duiven.
- (2) Onderdeel van het raadsbesluit waren de verschillende realisatieovereenkomsten w.o. met Vivare over Rijksweg 15. Toch werden de handtekeningen pas een klein halfjaar later gezet.
- (3) Vivare meldde aan het gemeentebestuur dat er geen 48 maar slechts 36 woningen gerealiseerd zouden kun-nen worden.
- (4) Met de betrokkenheid van de Historische Kring werd beoogd kennis van de lokale geschiedenis en cultuur-historie (bouwkunst) te incorporeren.

TAPPERS VAN TOEN

en de Drankwet van 1881

De Werkgroep Genealogie houdt zich bezig met het vergaren van gegevens uit doop- huwelijks- en overlijdensaktes vanaf 1811 tot in de beginjaren 1950 van de gemeente Duiven, vanaf 1811 (begin Burgerlijke Stand) tot midden jaren '50. Daarbij valt op dat veelal dezelfde personen als getuigen worden genoemd, o.a. Aalbers, Courtois, Gall, Hugén, Knipping, Maassen, Roelofs, Vermeulen en Wieleman. Nog opvallender is dat zij allen als beroep 'tapper' opgeven.

Tapperijen, slijterijen, herbergen

In de 19de eeuw heeft de jenever de plaats overgenomen van bier als populairste volksdrank. In de tapperijen kan men zowel meegebrachte flessen of kruiken laten vullen als ter plekke een borreltje drinken.

Een slijter is een handelaar die zijn/haar winkel (de slijterij) heeft ingericht voor alleen en uitsluitend de verkoop van alcoholische dranken voor gebruik elders. Het beroep drankenhandelaar (in de volksmond de slijter) dankt zijn naam aan het in kleine hoeveelheden verkopen van alcoholische dranken. Vroeger (eind 19de eeuw) werd gedistilleerd in grote mandflessen geleverd aan de plaatselijke horecagelegenheid met verlof voor het schenken van alcoholhoudende dranken. Een drankenhandelaar kocht zulke mandflessen in en sleet deze 'in maatjes' aan de consument voor gebruik thuis. Nog heden ten dage wordt er onderscheid gemaakt in het verstrekken van alcohol voor gebruik ter plaatse (een tapperij, café ofwel horecagelegenheid) en gebruik elders (een slijterij).

Herberg is een benaming voor een bedrijf dat tegen betaling de mogelijkheid biedt tot eten, drinken en overnachten. Herbergen staan op plaatsen waar veel reizigers langs komen, meestal langs "heerwegen" Die lopen van dorp naar dorp of stad naar stad, soms dwars door bossen, over de heide en landerijen.

De benaming herberg komt van *beer=leger* en *berg=bergplaats*.

Bij een herberg kwamen veel reizigers per (post)koets aan. De paarden werden in de stallen ondergebracht als er werd overnacht. Ook bestond er de mogelijkheid tot het wisselen van paarden.

Dubbele beroepen

Vrijwel altijd hadden tappers ook nog een ander beroep, bijvoorbeeld wethou-

der, notaris, bakker, timmerman, smid, o.i.d. Zo'n tapperij annex slijterij was meestal niet meer dan een omgebouwde huiskamer, waaraan andere eisen werden gesteld dan dat de tapper beschikte over een patent.

Al in het begin van de 19de eeuw gingen stemmen op om het drankgebruik te reguleren, maar het zou nog tot 1881 duren voordat de Drankwet onder het kabinet Van Lynden van Sandenburg werd ingevoerd.

Vanaf dat moment moesten diegene die kleine hoeveelheden sterke drank wilden verkopen, in het bezit zijn van een door burgemeester en wethouders toegekende vergunning.

De grote man achter de invoering van de drankwet van 1881 was de toenmalige minister van justitie, mr. A.E.J. Modderman.

Anthonij Ewoud Jan Modderman werd op 27 september 1838 te Winschoten geboren als zoon van mr. Hendrik Modderman, lid van de Tweede Kamer, en Adriana Emmen. Van 1864 tot 1879 was hij hoogleraar strafrecht aan de universiteit van Amsterdam, later aan die van Leiden. Op 20 augustus 1879 begon Modderman zijn carrière als minister van Justitie.

Ijveraars van het invoeren van de wet vonden in hem een medestander; zijn uitspraak in deze was bekend: *Hij zou het tot een eer rekenen de jeneverduivel enig terrein te betwisten.*

Wellicht zijn belangrijkste prestatie was de invoering van een nieuw wetboek van strafrecht, dat al in 1881 gereed was maar pas in 1886 werd ingevoerd. Het verving de Franse Code Penal, die hier na het vertrek van de Fransen in 1813 was blijven gelden. Hoewel het invoeren van het W.v.S. vanaf het moment van gereedheid nog 5 jaar op zich liet wachten, werd een tweede wet van Modderman, de drankwet wel in 1881 ingevoerd.

De drankwet van 1881

De reden voor het ontstaan van de drankwet 1881 is het veel voorkomende drankmisbruik en de openbare dronkenschap. De nieuwe wet reguleert de verkoop van sterke drank en leidt tot sluiting van vele kleine tapperijen. De grote tapperijen gaan zich specialiseren en richten zaaltjes in, bijvoorbeeld voor bijeenkomsten van verenigingen. Al snel trekken de nieuwe tapperijen ook jongeren aan. De tapperij ontwikkelt zich dan tot een professionele fulltime horecagelegenheid: het hedendaagse café is geboren.

Langzaam maar zeker was het besef doorgedrongen dat de overheid paal en perk moest stellen aan het drankmisbruik.

De wet heeft een zeer lange voorgeschiedenis: reeds in 1745 werd aangedrongen op het aan banden leggen van het verkopen van sterke drank.

Ook predikant Jan Nieuwenhuysens die in 1784 de "Maatschappij tot Nut van 't Algemeen" oprichtte, was daarvan een groot voorstander.

Artikel 1 van de Drankwet

bepaalde dat degene die sterke drank in het klein, dat wil zeggen in hoeveelheden minder dan 2 liter, wil verkopen, daarvoor een door burgemeester en wethouders afgegeven vergunning moet aanvragen. Om in aanmerking te komen voor een vergunning, moest men een verzoekschrift bij B&W indienen. Daarin moest worden opgenomen een nauwkeurige omschrijving van de plaats waar men de drank wilde verkopen. Alsmede de voor en achternaam en het beroep van zowel de aanvrager van de beschikking, als eventuele andere personen van zestien jaar en ouder, die in het betreffende pand woonachtig waren.

Volgens Artikel 13 moest

indien de vergunning werd verleend, de ruimte waarvoor de vergunning gold een gewaarmerkt afschrift van deze vergunning en een exemplaar van de Drankwet 1881, duidelijk leesbaar, zijn opgehangen. Daarnaast moest de vergunninghouder zijn naam, het woord "vergunning" en eventueel de tijden waarop men geen drank verkocht boven of naast de toegangsdeur aanbrengen.

Looptijd der vergunningen

Bij het van kracht worden van de vergunningen werden die uitgegeven voor 1 jaar. Legeskosten moesten worden betaald en dat proces diende elk jaar te worden herhaald. De boeken lopen van:

14 januari 1882 tot 1919

1920 tot 1940 (WO II) 1946

1947 tot 1967. In 1967 werd de Algemene Politie Verordening van kracht.

De tappers in Duiven

In Duiven werden in begin 1882, 5 vergunningen verleend:

14 januari 1882 Wilhelmus Wilting gewone gelagkamer, D 102 wordt D 84 (Elten-sestraat).

14 januari 1882 Gerardus Heijmen in de winkel van het huis, D 26 wordt D 30 (Droostraat 18).

14 januari 1882 Burgardus Aalbers in de gewone gelagkamer, D 62 wordt D 82 (Dorth tot Med-lerstraat 35).

14 januari 1882 Johannes Hermanus Janssen, D 17 wordt D 6 (Droostraat 1).
Johannes Franciscus Courtois smid, D 33 wordt D97 wordt D117 (Rijksweg ?).

20 mei 1884 Hendrikus van Baan, D 27, vertrokken 1 mei 1901 naar Arnhem (De Droo 4).

10 april 1886 Theodorus Vermeulen, D 27.

24 juli 1888 Bernardus Johannes Nicolaas Roelofs, D 102 wordt D 54.

30 april 1890 Gerardus Heling, D 102 wordt D 54

16 maart 1895 Bernardus Brouwers, D 102 wordt D 54.

Café Polman aan de Rijksweg te Duitven, jaar onbekend (foto Hist. Kring).

14 april 1893 Hendrikus Johannes Hugen, D 27.

14 april 1896 Hendrikus Stephanus van Kerkhoff, D 102 wordt D 54.

14 april 1898 Hendrikus Snelders, D 82 in de aangebouwde werkplaats.

8 juli 1898 Gerard Kolks, D 7(Droostraat 3).

13 maart 1875 Wilhelmus Ignatius Maria Heling, Sectie E no 444, D 110 genaamd Halfwegen en wordt verlengd op 13 maart 1908. Hij overlijdt op 22 dec 1940. Dan wordt de vergunning overgenomen door zijn zoon Gerard Herman

Joseph Heling op 6 januari 1941, in 1956 wordt het Rijksweg 4.
 27 april 1901 Jozef Johannes Maassen, D 33 wordt D 97 wordt D 117.
 24 februari 1906 Franciscus Wilhelmus Hen, sectie E no 571, D 48.
 16 oktober 1919 Antoon Hendrik Polman, sectie E no 133, D 169 (Rijksweg 55).
 1 mei 1940 Johannes Antonius Gieben, D 158, gewone gelagkamer aan de straat-zijde 72.12 m² en achterkamer 21.37 m² (Rijksweg 25).

De tappers in Groessen

In Groessen werden in begin 1882, 4 vergunningen verleend:
 8 januari 1882 Willem Holland, G 71 wordt G 450.
 14 januari 1882 Arnoldus van Kempen, G 68 wordt G 470.
 14 januari 1882 Hendricus Lambertus Staring, G 69 wordt G 780.
 14 januari 1882 Constantinus Ricardus Nass, G 47.
 2 juni 1888 Wilhelmina Staring wed van Arnoldus van Kempen, G 68 wordt G 47.
 1 september 1891 Petrus Hendricus van Kempen.
 14 april 1896 Theodorus Bies, G 78, ingetrokken 25-2-1905, gaat over op zijn weduwe Hendrina Saat m.i.v. 1 mei 1906.
 27 april 1896 Hendrina Oswaldina Hoppenreij's weduwe van Constantinus Nass, G 189 wordt G 47.
 Antonius Boerboom, G 76 wordt G 75, gaat over naar zijn weduwe Aleida Johanna Hunhoud, G 189 wordt G 47.
 24 februari 1906 Wilhelmus Daniels, sectie B 152, kamer 1520 m² zwak alcoholisch.
 20 maart 1932 Everardus Bernardus Wolters, sectie C no 47, G 222 (Lijkweg 14).
 25 mei 1932 Hendrikus Ricardus Aleven, Sectie C no 1102, G 205 (Lijkweg 2).
 15 april 1939 Kerkbestuur Verenigingsgebouw, G 129 (Dorpstraat 5).
 23 mei 1947 Theodora Everdina Sophia Nass, G 132 (Dorpstraat 15).

De tappers in 't Loo

In 't Loo wordt in begin 1882 1 vergunning verleend aan:
 Theodorus Fredericus Evers, koopman-molenaar, L 7 wordt L 72, hij overlijdt op 18 mei 1885 op 56-jarige leeftijd (akte 25), hij is geboren te Westervoort als zoon van Jan Evers, landbouwer en Berendina Jansen. Op 8 augustus 1885 neemt Aleida Hoogveld zijn weduwe de vergunning over. Op 20 mei 1889 gaat de vergunning over op haar zoon Joannes Henricus Evers. Op zijn beurt draagt hij de

Fanfare De Volharding poseert voor café Bies aan de Dorpsstraat in Groessen, 1925 (reproductie coll. Frijhoff).

vergunning over op 8 mei 1890 aan Theodorus Hendrikus Hyronimus Derksen. Vervolgens komt die op 20 juni 1932 in handen van Theodora Maria Oters, weduwe van J.H. Evers, L79. De vergunning wordt op 2 januari 1931 ingetrokken wegens herhaaldelijk overtreding van de drankwet.

Barbara Maria Theodora Nass, L 53 ().

Wilhelmus Boekhorst, 14 januari 1881, wijk G 209 wordt L 59 (Husselarijstraat, westzijde).

30 april 1891 Geertruida Gietman, weduwe Jan Walravens, L 59.

30 april 1892 Johannes Martinus Franciscus Walravens, L 55 (Husselarijstraat 52)

28 augustus 1927 Everardus Boerboom, L 82 wordt L 88 (Loostraat 61)

29 juli 1932 Wilhelmus Johannes Berentsen, Sectie F no 783, L 86 (Loostraat 49)

10 juni 1935 Hendikus Hermanus Borgers, bakker uit Arnhem, Amsterdamse-weg vraagt een volledige vergunning aan groot 52.28 m² + 217 m², L 79.

10 juli 1937 Theodorus Franciscus Wilting, volledige vergunning, Sectie E no. 131, feestgebouw 396 m², Willem Tell, L 124.

10 september 1945 Johannes Petrus Hendrikus Walravens, L 55.

9 augustus 1946 Petrus Johannes Peters, L 79.

Een nooit eerder gepubliceerde zeer oude foto van café Het Fortuin aan de Hasselarijstraat, Loo, Jaar onbekend (reproductie Hist. Kring).

16 oktober 1919 Berndina Vermeulen, weduwe van F. Klappers, G 205 (Lijkweg 2).

3 mei 1932 Maria Berndina Klappers, gehuwd met Hendricus Ricardus Alevén, schoenmaker G 206. Die vraagt een vergunning aan maar wordt geweigerd, die stond nog op naam van zijn overleden echtgenote.

Werkgroep genealogie

Gebruikte bronnen:

- Website Novia Magus.gem. Nijmegen;
- Website Franken, Bergen op Zoom;
- Artikel Nederland rond 1900 uit Readers Digest geciteerd door mevr. Jenneken;
- Duizend jaar en nog wat geschreven door Theo Evers te 't Loo;
- Jeroen Ketelaars, De drankwet van 1881 in Tilburg, Tijdschrift voor geschiedenis, monumenten en cultuur nummer XXI 2003;
- Oud Archief Gemeente Duiven, de huwelijks-, geboorten- en overlijdensaktes;
- Oud Archief inventarisnummer 559 en 660;
- Duiven in oude ansichten deel 1 en 2.

In Driepas 2008, nr. 1⁽¹⁾ heeft F. Van Hemmen een overzicht van het jubileumjaar 2007 gegeven. In het onderstaande ontvouwt hij zijn ideeën over de toekomst. Als bevlogen landschapshistoricus - de aanwezigen hebben dat op 19 mei jl. tijdens zijn lezing over wieden en waaien kunnen ervaren - ziet hij grote mogelijkheden in en voor het rivierengebied.

Toekomstdromen

Kroon op de reeks van jubileum-initiatieven zou zijn het op de rails zetten van een omvangrijk grensoverschrijdend project op het vlak van landschap en educatie, een project dat heel wel zou passen in het Europese Interreg-programma⁽²⁾. Cen-traal staat hierbij de gedachte dat water door de eeuwen heen een dreiging vormde en dat het niet aan grenzen was gebonden. Op oorspronkelijke wijze zou hierbij kunnen worden voortgeborduurd op project NOAH. Beter dan waar ook langs de Rijn kan hier worden uitgelegd dat overstromingsgevaar alleen door internationale samenwerking kan worden bezworen. Mensen kunnen met fiets en benenwagen van Duitsland tot in Nederland het vernietigend spoor van het water volgen en daarbij zelf ervaren dat gebrek aan internationale samenwerking tig keren is uitgemond in watersnoodrampen. Dit signaal kan worden afgegeven in een gebied van het knooppunt Arnhem-Nijmegen tot in de omgeving van Wezel. Streken als de Liemers met de Rijnstrangen, de Ooi en de Duffelt – de hele Gelderse Poort – behoren in beginsel tot deze Rijnregio.

Eerste onderdeel van dit internationale project zou kunnen zijn een algehele versterking van de landschappelijke en ecologische kwaliteiten van de Nederlandse en Duitse Rijnstrangen, van de omtrek van Arnhem (Pley) tot de omtrek van Rees (betrokken gemeenten: o.a. Arnhem, Westervoort, Duiven, Zevenaar, Rijnwaarden en Lingewaard). Bijzondere aandacht zal daarbij moeten worden geschonken aan verschijnselen die symbolisch zijn voor de cultuurhistorische en landschappelijke relatie tussen het Nederlandse en Duitse grensgebied, zoals locaties van sterkten en andere onderdelen van de Limes⁽³⁾, dode rivierlopen, dijken, dammen, overlaten, waaien, resten van *lost villages*, eeuwenoude watergangen, landweren, forten en slagvelden. Middelen moeten worden vergaard om deze elementen te herstellen en/of meer herken- en beleefbaar te maken. Daarbij moeten alle registers op het vlak van waterbeheer worden opengetrok-

ken om de noodlottige verdroging van natuur en landschap te keren. Via een deels al bestaand netwerk van fiets- en wandelroutes zou het opgeluisterde natuur- en landschapsschoon moeten worden ontsloten. Uitgave van Nederlands- en Duitstalige gidsen is gewenst om routes en clou van het project te promoten. Overigens zullen Nederlandse en Duitse voorzieningen wegens *Ruimte voor de Rivier*, zoals de dijkverlegging Hondbroeksche Pleij, een prominente plaats krijgen in dit landschappelijke project.

Elementen in het rivierenlandschap

Hieronder volgt een voorlopige lijst van elementen die in aanmerking komen voor maatregelen ten behoeve van herstel, grotere herkenbaarheid en meer beleefbaarheid. Het uitgebreide overzicht onderstreept de grote cultuurhistorische potentie, de waterstaatkundige en strategische sleutelpositie en de hechte landschappelijke en waterstaatkundige samenhang van het betrokken Duits-Nederlandse gebied en de juistheid van de idee om in deze Europese regio de geest van NOAH wijd en zijd te promoten.

Westervoort:

- Sperfort Westervoort (rond 1864), opvolger van schans IJsseloord (uit de jaren van de Opstand⁽⁴⁾).
- Domineeswaai (1761).
- Relicten buitenwaai bij Vredenburg.
- Gaeymanswaai, later Wissinkswaai, (vóór 1657).
- Waairelicten te Geldersoord.
- Relicten Fort Geldersoord (1741-'42).
- Loo:
- Buitenwaai (vóór 1753) in de Loowaard.
- Waai (van Bosman) (van 1809).
- Limes, locatie castellum in de Loowaard.

Groessen:

- Jezuïtenwaai of Micharis Pottingswaai (grotendeels van 1753), met bijbehorende dijkrelicten en oudhoevig land.
- Leuvense Waai (deels vóór 1684, grotendeels van 1799), met bijbehorende dijkrelicten en resten van een nooddijk.
- Lost village, verdronken dorpje Leuven (1799), in de Ossenweide.
- Baarzenkolk (vóór 1757).
- Waai van Driessen (1757) met bijbehorende dijkrelicten en oudhoevige landen.
- Waai van Van Onna (1757) met bijbehorende dijkrelicten en oudhoevige landen.

Oud-Zevenaar:

- Onland aan de Ooysedijk (1809).

- Kleiputten bij De Panoven (20ste eeuw).
- Breuly (vóór 1599).
- Kerk met processiepad en replica van wonderdadig Mariabeeld dat waarschuwde tegen hoogwater.
- Egelwaai (vóór 1575, crevassegeul⁹?).
- Buitenwaai (vóór 1575, crevassegeul?).
- Lijmerse Overlaat (1809).
- Klein binnenwaai van de voormalige Lijmerse Overlaat.
- Nieuwe Gat aan de voormalige Lijmerse Overlaat.

Babberich:

- Zwanewaai (deels vóór 1732, deels van 1744).
- Zwarte Waai (vóór 1770; 1682?).
- Buitenwaai (1783?) aan de Kwartiersedijk.
- Binnenwaai (1783?) aan de Kwartiersedijk.
- De landweer, rond 1910 nog aangeduid als Landweers Wal, benoorden Kwartier, tussen Babberich en Didam.

Elten & Hoog-Elten, Hüthum, Emmerik e.o.:

- Gevechtsterrein rond de Oude Rijn, waar het Franse leger in 1672 de verzande Neder-Rijn overstak, tussen het Tolhuis en de Houberg bij Elten.
- Grensdijk tussen Spijk en Hoog-Elten, de Spykerweg, met doorgangspunt van het stroompje de Wildt.
- Moddeich met waaien, tussen Spijk en Hüthum.
- Binnenwaai bij Uferhof te Hüthum, zuidoost van Elten.
- Binnenwaai bij In der Kley te Hüthum.
- Buitenwaai (1753?) bij Hüthum.
- Binnenwaai Am Spanier bij Hüthum, pal bewesten Emmerik.
- Binnenwaai bij Dornick, beoosten Emmerik.
- Binnenwaai-west bij Praest, beoosten Emmerik.
- Binnenwaai-oost bij Praest, beoosten Emmerik.
- Buitenwaai(en) aan de inlaag bij Praest, beoosten Emmerik.
- Bienener Altrhein, tussen Dornick en Bienen.
- Landweer - de Löwenberger Landwehr, de Hetterlandwehr en de Tote Landwehr - die grotendeels de Nederlands-Duitse grens volgt en die pal boven Emmerik doodliep in de Rijn.
- De Holländerdeich en het gebied In Holland, gelegen bezuiden Tote Landwehr en deel uitmakend van een Naturschutzgebiet.
- Strangen rond het Millingermeer, tussen Bienen en Rees.
- Fort Schenkenschans (1586; 1589), relictten tussen Tolkamer en Duffelwart/Bienen.
- Vossegatt, Waalloop gevormd rond 1540, tussen Keeken-Griethausen.

Tolkamer, Lobith, Herwen & Aerdt:

- Beloop voormalige Spijkse Overlaat (oudste overlaat dateert van 1745), rond de Oude-Rijnmonding (Tolkamer).
- Waairesen (1711?) aan de Boterdijk (Lobith).

- Voormalig binnenwaai van 1753-'54 bij de Ossenwaardse Dam, alias de Boskuul (Lobith).
- Kleine kolk bij de Ronde Kuul, aan de Kruisdijk (Herwen).
- Buitenwaai – de Ronde Kuul - aan de Kruisdijk (Herwen).
- Buitenwaai aan de Kruisdijk (Herwen).
- Oude Waalstrang bezuiden de Kruisdijk (Herwen).
- Oude Waal (18de eeuw) bij Herwen.
- Waai (1757) in de Geitenwaard (Herwen).
- Buitenwaai aan de Geitenwaardse Dam (inlaag 1756-'57), bij Wezendonk, in de Lobberdenpolder.
- Lost village, verdronken Herwen (1764-'65), in de Bijland (Tolkamer).
- Inlaagdijk (1771-'72) bij Herwen.
- Limes, locatie castellum Carvium, in de Bijland (Tolkamer).
- Gertengat (1799) in Aerdt.
- Waai bij boerderij De Papenakker (Aerdt).

Pannerden:

- Waai van De Kersendijkstede (1757?).
- Kolk van Bach.
- Kolk van Peters (1757, 1764 (?) en 1926).
- Binnenwaai aan de dam van de Pannerdensche Waard, bij huis Het Berghse Hoofd.
- Kolk van Gijs aan de Deukerdijk.
- Kolk van Van Poorten (1784) aan de Deukerdijk.
- Beloop oude Deukerdijk bij Galgendaal.
- Kolk van Smolders (1799?) aan de Deukerdijk.
- Oude Rijnloop – strang – beoosten Galgendaal.
- Relict waai (van 1803) aan de Waaldijk (inlaag).
- Gele Kolk aan de Waaldijk (inlaag van 1799).
- Zorgdijk (1749).
- Zes kleine waaien aan de zomerdam in de Pannerdensche Waard.

Doornenburg:

- Fort Sterreschans (1742-'43).
- Hoofddam bij Fort Pannerden.
- Sperfort Pannerden (1869-'70).
- Vroeg-middeleeuwse Rijnmeander van de Roswaard en de Ward bij Doornenburg en Angeren, ook de meander bij Groessen (Leuven)- Loo (Looveld).
- Waai (16de eeuw).

Angeren:

- Waai (16de eeuw).
- Kolk van Borgers (16de eeuw).

Huissen:

- Vlote Bloem (Vroege Middeleeuwen, crevassegeul).
- Gele Gat (Vroege Middeleeuwen, crevassegeul).

- Grote Bloem (15de eeuw/1769).
- Diepe Bloem (15de eeuw) te Huissen.
- Lost village, locatie verdwenen kern bij de Diepe Bloem.
- Molenkolk (Middeleeuwen).
- Waai Klein Holthuizen, genaamd het Paddengat (1560?).
- Grote Kolk van Hoogerbrugge (1651).
- Kleine Kolk van Hoogerbrugge (1433).

Arnhem:

- Oude Malburgse Dijk (deels Middeleeuws).
- Lost village, locatie verdronken Malburgen (16de eeuw).
- Defensiedijk van de Rijn-IJssellinie (1950-'55) te Elden.
- Waai bij Het Zwaantje (1711) te Elden.
- Hoefijzerplas, relict van fort Elden (1866).
- Waai bij Westerveld (1740) te Elden.
- Kolk van Schouten (1820) te Elden.
- Limes, locatie castellum in Meinerswijk.
- Doorlaatbrug en relicten verdediging caissonhaven van de Rijn-IJssellinie in Meinerswijk (1950-'55).

Diverse locaties:

- Locaties langs Oude Rijn en Neder-Rijn van de stenen wachttorens, redoutes uit de tijd van de Opstand die deel uitmaakten van de riviervediging van Maurits, lopend van Schenkenschans tot Gorinchem.

E. Van Hemmen, Huissen

NOTEN:

- (1) Overigens verontschuldigt de redactie zich bij de auteur én de lezers voor het wegvallen van de auteursnaam en een viertal eindnoten. Op het laatste moment - de kopij was al bij de drukker - is door de redactie besloten het gehele verhaal in tweeën te publiceren zonder dat we ons hebben gerealiseerd dat daardoor naam en noten zouden verdwijnen.
- (2) De Europese Unie (EU) wil dat de ruimte in de Europese landen zich harmonisch en duurzaam ontwikkelt en dat de kwaliteit ervan verbetert. Om die ontwikkelingen te bevorderen, heeft de EU het programma Interreg ingevoerd. Via dit programma verleent de EU jaarlijks subsidies aan creatieve, vernieuwende samenwerkingsprojecten voor de Europese ruimtelijke ontwikkeling.
- (3) De oude Romeinse Rijksgrens.
- (4) De Tachtigjarige Oorlog, 1568-1648.
- (5) Een crevassegeul is een doorbraakgeul door een oeverwal heen.

Aanwinsten

Het bestuur van de Hist. Kring bedankt de heer J. Spaan voor het borrelglaasje uit het voormalig café Het Centrum te Duiven, de heer Arends uit Boxmeer voor zijn oude foto's, brieven en het ontwerp van een Groessens kerkvaandel, mevr. Abbink-ten Boer voor de foto's en mevr. Elshof-Staring voor haar bijdrage over de familie Staring en informatie over de Droo.

Via wethouder Nico Verlaan kreeg de Historische Kring beschikking over kaartmateriaal van het Polderdistrict de Lijmers uit de jaren '50 van vorige eeuw. Het bevat informatie over de waterlopen in het gebied van dit polderdistrict, dat ook de gemeente Duiven omvatte. Het is de bedoeling dat dit materiaal na bestudering door onze leden wordt overgedragen aan het Streekarchief Doesburg en de Lijmers, met een dependance in het Gemeentehuis van Duiven.

Tijdens een bijeenkomst op donderdag 15 mei jongstleden in de Rabobank aan de Van Dorth tot Medlerstraat droeg directeur Leo van Paassen van Rabobank De Lijmers Poort een aantal oude foto's en krantenartikelen over aan de Historische Kring. Ook een in 1961 geschilderd portret van Baron Van Dorth tot Medler, die meer dan 50 jaar voorzitter was van de toenmalige Duivense Boerenleenbank, behoorde tot de schenking. De heer Van Paassen sprak zijn vertrouwen uit dat dit materiaal bij de Kring in goede handen is. Het zal ongetwijfeld bijdragen om aansluitend bij de persoonlijke herinneringen van velen een goed beeld van de economische ontwikkeling in de vorige eeuw te krijgen. In zijn dankwoord wees voorzitter Wim van Heugten, die samen met secretaris Herman Degen en penningmeester Tjitte Kooij de schenking in ontvangst nam, op de grote rol voor de Duivense gemeenschap van de voorloper van de huidige Rabobank, de in 1903 gestichte coöperatieve boerenleenbank. Het ligt nu de bedoeling de komende tijd meer aandacht aan deze interessante geschiedenis te besteden. In een van de komende nummers van DRIEPAS zal nader ingegaan worden op het geschonken materiaal.

Agenda (onder voorbehoud)

- 22 september 2008: lezing door prof. F.A. van Lieburg over Jan Siebelink en de ware wereld achter diens roman *Knielen op een bed violen*. In 1884 vertrok de grootvader van Jan Siebelink met z'n vrouw en drie zonen van de Nieuwgraaf naar Lathum. Over de levensloop van een van die zonen, in de roman Hans Sievez genoemd, handelt het inmiddels beroemde boek. Maar het is geen 'echte' biografie. Hoe is de levensgeschiedenis van deze religieus zeer bewogen man dan wél? Prof. Van Lieburg, hoogleraar in de geschiedenis van het Nederlands protestantisme aan de V.U. te Amsterdam, gaat in op de religieuze achtergronden. Cultureel Centrum 't Eiland, aanvang 20.00 uur.
- 20 oktober 2008: inloopavond met als thema een genealogische speurtocht, o.a. naar de families Wolters, Hoenholt en Nijssen uit Duiven, Groessen en Loo (vanaf 1650). Cultureel Centrum 't Eiland, aanvang 20.00 uur.
- 21 november 2008: Symposium *Geloven in de Liemers*, de sprekers worden later bekend gemaakt. Raadszaal van het Gemeentehuis, aanvang 13.30 uur.
- 12 december 2008: *Moes aete*, een informele bijeenkomst ter afsluiting van het jaar. Leden kunnen onder het genot van een drankje bijpraten, er is een fotopresentatie van de in 2008 georganiseerde activiteiten en tot slot een stampopotbuffet. Cultureel Centrum 't Eiland, aanvang 17.00 uur; kosten € 2,50. Voor-aanmelding tot 7 december bij het secretariaat.
- 11 t/m 19 oktober 2008: week van de geschiedenis.

De secretaris verzoekt ons te melden dat opzeggingen zijn ontvangen van A.J. Poppe, mevr. E Vonk-Röben, J.H.M. Marsman en J.R.F. Peters.

Wij heten welkom de nieuwe leden de heren A. Abbink, J. Spaan en mevr. C.J. Degen-Entjes en de nieuwe abonnees A. Jansen, A-M Jansen, Cl. Jansen, F. Jansen, I. Jansen, Th. Jansen en Th. Janssen.